

Op het scherp van de gulden snede

In: *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 20^e jaargang, 2014, 3 p 219-220.

Bespreking van Guy Le Gaufey (2013) *Hiatus sexualis. Du non-rapport sexuel selon Lacan*. Paris: Epel Essais. ISBN 978-2-35427-061-2, 162 pp., 23 Euro.

Mark Kinet

Hiatus sexualis van Guy Le Gaufey, een strak vormgegeven boekje, behandelt in zes hoofdstukken een van de belangrijkste stellingen van de lacaniaanse psychoanalyse: ‘*Il n’y a pas de rapport sexuel*’ of ‘De seksuele verhouding bestaat niet’. Zoals bekend/berucht kenmerkt Lacans gedachtegoed zich door talrijke min of meer raadselachtige slogans die bij zijn ‘leerlingen’ Overal en Altijd weerklinken. De voorliggende lijkt merkwaardig haaks te staan op het ‘panseksualisme’ waarvan Freud vanouds zo vaak werd beschuldigd. Uit de hedendaagse psychoanalyse lijkt dit seksuele weliswaar verdwenen. Maar is wat opvalt door zijn afwezigheid niet indicatief voor verdringing?

Het woord ‘*rapport*’ is moeilijk vertaalbaar: het verwijst zowel naar een onderling verband als naar de verhouding tussen grootheden c.q. getallen. In een duizelingwekkend eerste hoofdstuk wordt hierop ingegaan: de onmogelijke verhoudingen tussen irrationale getallen. Dit zijn reële getallen die niet te schrijven zijn als de breuk van gehele getallen. Een voorbeeld van een irrationaal getal is de diagonaal van een vierkant met zijde gelijk aan 1. Volgens de stelling van Pythagoras heeft deze als lengte $\sqrt{(1^2 + 1^2)} = \sqrt{2} = 1,414213562373095\dots$. De diagonaal blijkt zowel concreet als onmeetbaar. Je kan ze niet ‘rapporteren’. Plato noemt deze diagonaal nota bene ‘*dynamis*’ of kracht. Andere bekende irrationale getallen zijn pi (π) en de gulden snede (ϕ), waarover later meer.

In hoofdstuk 2 vinden we de geschiedenis van een hele reeks ‘*il n’y a pas*’ bij Lacan. Ze verwijzen alle rechtstreeks of indirect naar de symbolische castratie door de wet van de taal alsook naar de denaturatie. We verloren onherroepelijk een onbemiddeld contact met het zijn/moeder natuur. Resultaat is een zijnstekort of de ‘*manque-à-être*’ dat op zijn beurt het verlangen van de mens als spreekwezen veroorzaakt. De eerste ‘*il n’y pas*’, namelijk ‘...*de métalangage*’ (metataal), dateert uit 1957. Dat evolueert geleidelijk naar ‘*il n’y a pas d’Autre de l’Autre*’: het vertoog verglijdt voortdurend, vindt nergens verankering. Zoals het luidt in een brief van Niels Bohr aan Werner Heisenberg (p. 47): ‘*We are suspended in language*’. We hangen af van taal. ‘*Il n’y a pas de rapport sexuel*’ duikt 45 x op in zijn ‘*Ecrits*’ en 66 x in zijn seminaries (p. 33). Meer in het bijzonder is er geen verhouding tussen de *betekenaar* man en de *betekenaar* vrouw (p. 53). Dit houdt verband met het feit dat Lacan extra termen aan het oedipuscomplex toevoegt, namelijk die van fallus en *jouissance*, die al dan niet door de fallus begrensd wordt

In hoofdstuk 3 wordt de freudiaanse *démarche* tegenover de toenmalige psychiatrie geplaatst. Freud ontkoppelt in zijn *Drie verhandelingen* drift en object. Het object doet de drift niet ontstaan. Hij ontspringt aan het lichaam en is in eerste instantie auto-erotisch en ‘*nicht zentriert*’. De genitale seksualiteit blijkt geen gegeven maar een opgave. Ze is een constructie, wordt gefabriceerd als een steeds unieke collage van partiële en polymorf perverse seksualiteit. Als dusdanig is ze product van de individuele geschiedenis waarin subject/object,

actief/passief, fallisch/gecastreerd pas in de puberteit uitmonden in een genitale verhouding (p. 61-64). Lacans uitspraak ligt dan slechts in het geradicaliseerd verlengde van Freuds uitgangspunten uit 1905: er bestaat geen *natuurlijke* verhouding tussen de geslachten en ook: seksualiteit en voortplanting worden ontkoppeld.

In hoofdstuk 4 en 5 wordt een mentaliteitsgeschiedenis geschetst. Lang gold inzake seksualiteit de voortplanting als norm. Afwijkend seksueel gedrag werd beschouwd als erfelijk en/of degeneratief. Zwaar was het gewicht van het katholicisme. We lezen evoluerende beschrijvingen van vicieuze seksualiteit die onder de verzamelnaam 'sodomie' wordt gecategoriseerd. Het zaad mag niet terecht komen in een vaas die hiervoor niet is bestemd (p. 101). Thomas van Aquino brengt diverse verschijningsvormen van 'luxuria' in kaart. 'Verkeerde' seksualiteit leidt dan tot een exces van genot, en de vleeselijke zonden worden netjes naar gradatie van ernst gerangschikt. Seksueel handelen tegen de natuur is een zonde, want tegen de Heer gericht die immers aan deze natuur ten grondslag ligt (p. 104). Naar analogie met de natuurlijke en de onnatuurlijke seksualiteit onderscheidt Lacan seks binnen en voorbij het lustprincipe door middel van de opdeling plezier-*jouissance*. De laatste is transgressief en zou een surplus aan intensiteit opleveren.

In het zesde hoofdstuk behandelt Le Gaufey opnieuw het onmeetbare aan de hand van een ingewikkelde uiteenzetting over de gulden snede die ik u zal besparen. Zoals wellicht bekend werd ze lang beschouwd als toverformule van de schoonheid (googelen!). De bedoelde verhouding of gulden snede wordt dan aangeduid met de Griekse letter phi (ϕ) die in de lacaniaanse algebra staat voor de fallus. De fallus geeft *reden* aan het verlangen, terwijl object kleine a *oorzaak* is van het verlangen. Hij speelt zijn hoofdrol in de seksuele verhouding die nood heeft aan een derde term want zich niet laat herleiden tot vermeende complementariteit zoals die van de sleutel in het slot, het dekseltje op het potje, yin/yang, passief/actief etc. Gaufey geeft zelf toe dat dit alles 'er enigszins met de haren bij is getrokken' en spreekt ook van talrijke metaforische associaties die 'soms tegenstrijdig' zijn (p. 125-130). Toch houdt Lacan het consequent bij diverse derde termen die in het geslachtsleven een rol spelen (fallus, kind, tekort, object kleine a, p. 178). Voor hem is oedipus dan ook geen triangulaire maar quadrangulaire structuur. Tegen het einde van zijn 'onderwijs' werkt hij het verschil tussen het mannelijk en het vrouwelijk genieten, tussen '*jouissance phallique*' (begrensd door fallus en lustprincipe) en de vrouwelijke '*jouissance de l'Autre*' uit. Dit leidt tot het metapsychologisch vaststellen van een radicale heterogeniteit van het mannelijke en vrouwelijk genieten.

Samengevat: het betreft hier een erg abstract geschrift dat daarom misschien vooral bepaalde *hardcore* lacanianen zal interesseren. Zijn ijle hoogten vergen immers soms een zuurstofmasker om niet onder vlagen van luchtledigheid te bezwijken.